

Fecr Yayınları: 813

Hadise Modern Yaklaşımlar
AHMED EMİN

Betül ÖZ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Mart 2024

ISBN: 978-625-6602-66-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HADİSE MODERN YAKLAŞIMLAR
AHMED EMÎN

Betül ÖZ

Ankara 2024

Betül ÖZ

2014 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2017 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. 2018 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi'nde "Ahmed Emîn'in Hadise Bakışı" isimli yüksek lisans tezini tamamladı. Aynı yıl yine Bursa Uludağ Üniversitesi'nde Temel İslam Bilimleri-Hadis Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. Hâlen aynı üniversitede doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Zulme karşı direnen onurlu Filistin halkına...

ÖN SÖZ

19. yüzyıl, Mısır için İngiliz işgalinin etkilerini üzerinden atamayıp genel anlamda Batılılaşmak yahut geleneklerine sahip çıkmak arasında gelgitlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu sürecin devamında yaşayan Ahmed Emîn küçük yaşlardan itibaren söz konusu iki farklı dünyanın işaret ve unsurlarını hayatının her alanında yakinen hissetmiştir. Siyasî ve kültürel karmaşanın hâkim olduğu bir ortamda eğitime başlamış ve devam etmiş, ilimle olan bağıını hiç koparmayarak geride bizzat telif ettiği eserlerin de içinde bulunduğu önemli bir kütüphane bırakmıştır.

Genel olarak İslam tarihçiliği ve bu alanda kaleme aldığı *Fecru'l-İslâm*, *Duha'l-İslâm* ve *Zuhru'l-İslâm* ile tanınan Ahmed Emîn, söz konusu çalışmalarında sık sık hadisle ilgili tartışmalara da girmektedir. Bu konuda genel itibarıyla “tenkitçi” bir yaklaşım sergilemesi sebebiyle Ahmed Emîn ve onun hadis hakkındaki düşünceleri, müstakil bir çalışmada ele alınmaya değer görünmektedir. Zira ilmî düşüncesi ve özellikle de hadise bakışı noktasında, yaşadığı süreç ve coğrafya ile de ilgili olarak hem eskinin hem de yeni ve modern olanın etkisi aranabilecek durumdadır. Buna rağmen Türkiye’de böyle bir çalışmanın yapılmamış olduğunu fark etmemiz bizi Ahmed Emîn’in hadise dair düşüncelerini bir araya toplamaya sevk etmiştir. Bu doğrultuda 2018 yılında savunduğumuz “Ahmed Emîn’in Hadise Bakışı” isimli yüksek lisans tezimiz esas alınarak bu çalışma ortaya çıkmıştır.

“Hadise Modern Yaklaşımlar Ahmed Emîn” adlı eserimiz üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ana hatlarıyla Ahmed Emîn’in hayatı, düşünce dünyasının şekillenmesi ve bu süreçte ortaya koyduğu çalışmalar ele alınmaktadır. İkinci bölümde müellifin hadis ve hadis tarihine dair genel bakışı, tasvir ve tenkidleri üzerinde durulmuş; bu suretle onun hadis algısı anlaşılmasına çalışılmıştır. Üçüncü bölüm ise Ahmed Emîn’in çeşitli hadislere yönelttiği eleştiri ve itirazların, klasik anlayışa uygun olarak isnad ve metin bağlamında tavsif ve tenkidinden ibarettir.

Son iki bölümü oluşturan konuların okuyucuya arzında önemli yerleri olduğuna inandığımız Mustafa es-Sibâi ve Acâc el-Hatîb gibi ilim adamlarına atıfta bulunmak ve teşekkür etmek ilim geleneğimizin ve özellikle de bu isimler tarafından ortaya konan gayrete gösterilmesi gereken vefanın bir gereğidir. Zira her iki isim de hadis ve sünnet hakkında yazdıkları kitaplarda Ahmed Emîn'in görüşlerine ve tenkitlerine özellikle yer vermiş ve bunlara cevap vermek adına ellerinden gelen gayreti göstermişlerdir. Onların bu çabası, belli bir görüş veya tenkide hangi açılardan yaklaşılacağı noktasında bizim için oldukça yol gösterici olmuştur. Ancak bu noktada, bazı yaklaşım ve tenkit metodları konusunda bu ilim adamlarına katılmadığımız yerler de vardır ki, eserimizde bu hususa yani tenkidin tenkidine yer vermeye çalıştığımızı da ifade etmemiz gerekir.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde her konuda büyük fedakârlık gösterip yardımlarını esirgemeyen, ilmî tecrübelerini ve değerli vaktini paylaşan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin Kahraman'a, kapılarını her çaldığımızda bizleri asla geri çevirmeyen ilk danışmanım Emekli Öğretim Üyesi Akif Köten, Prof. Dr. Salih Karacabey, Prof. Dr. Abdullah Karahan, Doç. Dr. Mutlu Gül'e, çalışmanın tez aşamasında jüri üyesi olan Prof. Dr. Abdullah Taha İmamoğlu'na ve diğer bütün hocalarıma katkılarından ötürü teşekkür ediyorum. Yine bu süreçte beni yalnız bırakmayan dostlarıma, özellikle eserin hazırlanma aşamasında vakitlerini ayırıp yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Hacer Şahin, Çağlanur İyibil, Esmâ Elönü, Arş. Gör. Kübra Betül Aydemir, Arş. Gör. Hatice Nur Dalkılıç'a ve hayatım boyunca en büyük desteği vererek her zaman arkamda duran değerli aileme teşekkürü borç bilirim.

Betül ÖZ
Bursa 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
KISALTMALAR	13

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMED EMİN'İN YAŞADIĞI ÇEVRE VE İLMÎ BİRİKİMİ	15
1. Ahmed Emîn'in Doğduğu ve Yetiştığı Ortam	17
1.1. Siyasî Çevre	17
1.2. Kültürel ve Fikrî Ortam	22
1.3. Doğumu ve Hayatı	25
1.3.1. Evliliği, Ailesi ve Çocukları	34
1.3.2. Siyasî Hayatı ve Fakülteden Ayrılması	35
1.3.3. Fakülte Hocalığına Geri Dönüşü	37
1.3.4. Yurt Dışı Seyahatleri	38
1.3.5. Akademik Hayatı	42
1.3.6. Emekli Oluşu	46
1.3.7. Vefatı	47
2. Etkilendiği veya Çok Okuduğu İsimler	48
2.1. Atıf Berekât	48
2.2. Miss Power	48
2.3. Carl Brockelmann	49
2.4. Carlo Alfonso Nallino	50
2.5. Ignaz Goldziher	51
3. Eserleri	51
3.1. Müstakil Olarak Yayınlanan Kitapları	52
3.2. Ortaklaşa Yazmış Olduğu Kitaplar	53
3.3. Basımında Yer Aldığı Kitaplar	53
3.4. Tercüme Ettiği Kitap	54
3.5. Okul/Ders Kitapları	54
4. Ahmed Emîn ile İlgili Türkiye'de Yapılan Çalışmalar	54
4.1. Ahmed Emîn Hakkında Yazılan Makaleler	54
4.2. Ahmed Emîn'in Türkçe'ye Tercüme Edilen Eserleri	56

İKİNCİ BÖLÜM

AHMED EMİN'İN HADİS VE HADİS TARİHİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ - 57

1. Ahmed Emîn'in Yaşadığı Dönemde Mısır'da Hadis ----- 59
2. Ahmed Emîn'in Hadise Bakışı----- 59
 - 2.1. Hadis'in Tanımı----- 59
 - 2.2. Hadis'in Değeri ve Özellikleri ----- 60
 - 2.3. Hadislerin Yazılması ----- 61
 - 2.4. Mânâ ile Hadis Rivâyeti----- 63
 - 2.5. Sahâbenin Adâleti----- 65
 - 2.6. Muksirûn ve Hadis----- 68
 - 2.6.1. Ebû Hureyre ile İlgili Görüşleri ----- 69
 - 2.6.1.1. En Çok Hadis Rivayet Eden Sahâbî Oluşu----- 69
 - 2.6.1.2. Okuma-Yazma Bilmediği İçin Hadisleri Hâfızasından Nakletmesi----- 71
 - 2.6.1.3. Başkalarından İşittiklerini de Hz. Peygamber'e İzafe ile Nakletmesi----- 73
 - 2.6.1.4. Naklettiği Bazı Hadislerin Diğer Sahâbîler Tarafından Yalanlanması----- 76
 - 2.6.1.5. Kıyâsa Muâriz Hadislerinin Hanefiler Tarafından Reddedilmesi ----- 81
 - 2.6.1.6. Çok Hadis Nakletmesinin Hadis Uydurucularına Fırsat Vermesi ----- 84
 - 2.6.2. Hz. Âişe (ra) ile İlgili Görüşleri ----- 85
- 2.7. Hadis Uydurmacılığı ----- 85
 - 2.7.1. Hadis Uydurmacılığının Tarihçesi----- 86
 - 2.7.2. Hadis Uydurmanın Sebepleri ----- 88
 - 2.7.2.1. Sünnetin Delil Değeri ----- 88
 - 2.7.2.2. Siyasî Çekişmeler ----- 89
 - 2.7.2.3. Fıkhî ve Kelâmî İhtilaflar ----- 91
 - 2.7.2.4. İdarecilerin İltifatına Mazhar Olabilme Çabası-----91
 - 2.7.2.5. Terğib ve Terhîb Amacı----- 92
 - 2.7.3. Uydurulmuş Hadislerin Sayısı ----- 94
- 2.8. Hadis Tedvini ve Sonuçları ----- 98
 - 2.8.1. Hicrî Birinci Asır----- 98
 - 2.8.2. Hicrî İkinci Asır ----- 103
 - 2.8.2.1. Emevîler ve Abbâsiler Döneminde Hadis----- 105
 - 2.8.2.2. Ehl-i Hadis ve Ehl-i Re'y----- 112

2.8.3. Hicrî Üçüncü Asır-----	112
2.8.3.1. Buhârî ve el-Câmi'ü's-Sahîh'i-----	113
2.8.3.2. Müslim ve el-Câmi'ü's-Sahîh'i-----	121
2.8.3.3. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i-----	123
2.8.4. Hicrî Dördüncü Asır -----	125

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHMED EMİN'DE HADİS TENKİDİ -----	129
Ahmed Emîn'in Hadis Tenkidi ile İlgili Görüşleri-----	131
1. Ahmed Emîn'in Sened Tenkidine Bakışı-----	131
1.1. Muhaddislerin Metne Oranla Senede ve Ravilere Daha Fazla Önem Verdikleri İddiası-----	131
1.2. Ravi ve Sened Tenkidinin Başlaması-----	133
1.3. Ravi ve Sened Tenkidinin Problemleri -----	135
2. Ahmed Emîn'in Metin Tenkidine Bakışı -----	138
2.1. Hadisin Kur'ân'a Arzı -----	141
2.2. Hadisin Tarihî Verilere Arzı -----	143
2.3. Hadisin Tecrübeye Arzı -----	145
2.4. Hadisin Vârid Olduğu Ortamın Şartlarına Arzı -----	150
SONUÇ -----	155
KAYNAKLAR -----	159

KISALTMALAR

b.	: bin
bnt.	: binti
bs.	: baskı
bkz.	: bakınız
çev.	: çeviren
ed.	: Editör
h.	: hicrî
Krş.	: Karşılaştırınız
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkik
trc.	: tercüme
tsz.	: basım tarihi yok
vd.	: ve devamı
Yay.	: yayınları

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMED EMİN'İN YAŞADIĞI ÇEVRE VE İLMÎ BİRİKİMİ